

Foto Erik Hullenaar in Nederlands Dagblad

Calvinus Oecumenicus
door Margriet Gosker

Dr. Margriet Gosker hield onderstaande toespraak op 3 maart 2009

aan de Radboud Universiteit te Nijmegen

tijdens de eerste van een viertal debatavonden over Calvinus:

De katholieke Calvinus.

Hier met toegevoegd notenapparaat

Calvinus Oecumenicus

We hebben het vandaag over Johannes Calvijn als man van de kerk en als zodanig durf ik wel te zeggen, dat hij niet onderdoet voor menige paus.¹ Calvijn was geen scheurmaker, maar een voluit katholiek en oecumenisch theoloog.² En hij was vooral dé grote voorman van de oecumene in de 16e eeuw. Hij wilde vóór alles de eenheid van de kerk dienen. Daarom is het geen wonder, dat er heel wat publicaties zijn verschenen onder de veelzeggende titel: Calvinus Oecumenicus.³

Voor alle duidelijkheid: met oecumene bedoel ik, dat kerken die flink van elkaar verschillen toch het contact met elkaar zoeken en uitdrukkelijk naar eenheid streven.⁴ Onder oecumene versta ik dus beslist geen soft sausje in de trant van: iedereen even lief en alle katjes grijs! Daar is Calvijn ook de man niet naar. Hij streefde altijd naar eenheid van de kerken, maar niet tot elke prijs.⁵ Hij hoopte aanvankelijk nog steeds op een echte reformatie van de eigen katholieke kerk van zijn dagen. En waarom is de kerk van Christus volgens Calvijn katholiek? "Omdat men geen twee of drie kerken kan vinden, zonder dat Christus wordt verscheurd, en dat kan niet".⁶

Calvijn is vaak neergezet als kerkbreker en scheurmaker. Dat was hij niet en dat wilde hij ook niet zijn.⁷ Die beschuldiging heeft hij ferm van de hand gewezen.⁸ In zijn ogen was Rome zelf sektarisch - door zich af te wenden van Gods Woord en Christus te loochenen als enige Middelaar en het enige Hoofd van de ware Kerk. Calvijn spreekt in boek IV van zijn Institutie over de ware kerk, waarmee de eenheid onderhouden moet worden, want: "zij is de moeder van alle vromen".

Waar de verkondiging van Gods Woord met eerbied wordt gehoord en de sacramenten niet verwaarloosd worden, daar ziet men de kerk. Niemand mag haar gezag verachten. Niemand mag de eenheid met haar verbreken en van haar afvallen. Want zij is de pijler en het fundament van de waarheid en het Huis Gods. Wie afvalt van de Kerk verloochent volgens Calvijn niet alleen God, maar ook Christus.⁹

We mogen Johannes Calvijn gerust de grote oecumenicus van de Hervorming noemen. Hij had gigantisch veel relaties en voerde een enorme correspondentie met de kerkelijke en politieke leiders van zijn tijd in heel Europa. Hij stond in verbinding met het wereldlijk gezag,¹⁰ maar ook met talloze stromingen: lutheranen, zwinglianen en anglicanen, met Wittenberg en Zürich, maar ook met Rome en Canterbury. Het ging hem bovenal om Gods eer, om de waarheid van het evangelie en om de eenheid van de kerk.

Het bekendst is zijn brief aan kardinaal Sadoletus, waarin hij de reformatorische beginselen uiteenzette.¹¹ En niet te vergeten zijn beroemde brief aan Thomas Cranmer, aartsbisschop van Canterbury, die een oecumenisch concilie wilde samenroepen van alle niet-roomse kerken. Calvijn vond dat zo belangrijk, dat hij wel tien zeeën zou willen oversteken om dat te realiseren.¹²

De eenheid van de kerk fundeerde Calvijn dus in Christus als het enige Hoofd van de kerk.¹³ Van daaruit werkte hij volhardend aan de zichtbare eenheid van alle reformatorische kerken, die instemden met deze grondslag. Daarbij was de gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift essentieel. Aan de eenheid die Calvijn nastreefde lag de goddelijke drie-eenheid ten grondslag en Christus als onze enige Zaligmaker door genade alleen.

Misschien had u dat niet gedacht, maar het bisschopsambt was voor Calvijn helemaal geen breekpunt voor de eenheid.¹⁴ Wel zette hij zich af tegen Rome. Met name tegen de manier waarop het pauselijk ambt en het bisschoppelijk ambt in zijn

dagen functioneerden. Ook zette hij zich af tegen de gedachte, dat het bisschopsambt gefundeerd zou zijn in de apostolische successie.¹⁵ En verder had hij weinig op met protestantse vrijdenkers, die de eenheid van de kerk niet zo belangrijk vonden.¹⁶

Het is mooi dat we hier vandaag in Nijmegen zijn, Noviomagus Batavorum, Een oude stad met een rijk rooms verleden. Zoals u weet werd Johannes Calvijn 500 jaar geleden geboren in Noyon: Noviomagus Veromandorum. In Nijmegen waren ze er eeuwenlang trots op dat Karel de Grote in hun stad (in 768 - lang voor de Reformatie) werd gekroond. Maar tenslotte bleek, dat Karel de Grote niet in Nijmegen was gekroond , maar in Noyon, de geboorteplaats van Calvijn. Twee steden met dezelfde naam: Nijmegen en Noyon en vandaag zijn die twee steden met elkaar verbonden door de naam van die bijzondere katholiek: Johannes Calvijn.

Hij is vaak als heel streng beschouwd, maar door zijn hele oeuvre loopt een lijn van mildheid, die al begon bij de uitgave van zijn eerste boek, dat over de mildheid ging, maar die ook duidelijk werd uit zijn hele correspondentie. Zo scheef hij bijv. aan Menso Poppius in Maastricht: Nooit mag de strengheid het van onze menselijkheid winnen. In Geneve – de plaatsnaam die wel het allermeeest met Calvijn verbonden is - heeft de WARC een kalender uitgegeven met milddadige uitspraken van Calvijn.

Ik wil besluiten met een paar van die milddadige uitspraken :

Calvijn over geld: We zijn eraan gewend ons geld goed op te bergen en veilig te stellen. Wat we zouden moeten doen is veeleer de armen helpen, die steeds gevaar lopen hun geld kwijt te raken .

Calvijn over de regering: Een regering is pas goed en rechtvaardig, als ze zorgt voor het recht van de armen en verdrukten.

En de laatste: Calvijn over genieten: Nergens is het verboden te lachen, lekker te eten, nieuwe spullen te kopen, van muziek te genieten of een wijntje te drinken.

Foto Margriet Gosker

---

¹ R.N. Carew Hunt: "For all his abhorrence of Rome, he was after his manner as good a churchman as any pope", quoted in G.S.M. Walker, 'Calvin and the Church', in: D.K. McKim (ed.), *Readings in Calvin's Theology*, Grand Rapids 1984, 212.

² H. Scholl, *Calvinus Catholicus. Die Katholische Calvinforschung im 20. Jahrhundert*, Freiburg (im Breisgau) / Basel / Wien 1974. C.E. Braaten and R.W. Jenson, *The Catholicity of the Reformation*, Grand Rapids 1996. J.T. McNeill, 'The claim of catholicity in Calvin', in: *Unitive Protestantism*, Richmond 1964, 68-74. G.W. Morrel, *The catholicity of Calvin's Doctrine of the Church*, Berkeley 1964. M. Gosker, 'Ambt en katholiciteit', in: J. Kronenburg en R. de Reuver (ed.), *Wij zijn ook katholiek*, Heerenveen 2007, 127-140.

³ A. de Reuver, 'Calvinus Oecumenicus', in: J. Kronenburg en R. de Reuver (ed.), *Wij zijn ook katholiek*, Heerenveen 2007, 231-235. Gottfried Locher, 'Calvin Anwalt der Ökumene', in: K. Barth, M. Geiger (ed.), *Theologische Studien* (1960), Heft 60. W. Nijenhuis, *Calvinus Oecumenicus. Calvin en de eenheid der kerk in het licht van zijn briefwisseling*, 's-Gravenhage 1958. H. Quistorp, 'Calvinus Oecumenicus', in: *Book Reviews* 11 (1958-1959) 481-483. J. T. McNeill, 'Calvin as an Ecumenical Churchman', in: *Church History* 57 (1988), supplement, 43-55. Michael Weinrich, *Calvin und die Ökumene*. Impulsreferat auf der Sitzung des Moderaments des Reformierten Bundes am 24./25. Okt. 2008 in Gießen.

⁴ Met oecumene bedoel ik dus niet de hele bewoonde wereld, niet de Hellenistische cultuur, niet het Romeinse Imperium, niet een brede religieuze interactie tussen de verschillende wereldreligies. Evenmin doel ik op de vroege wereldkerk, die de term 'Oecumenisch Concilie' gebruikte en daarbij dacht aan gezaghebbende geldigheid voor de hele toenmalige kerk.

⁵ J. Hesselink, 'Calvinus Oecumenicus. Calvin's vision of the Unity and Catholicity of the Church', in: *Reformed Review* 44 (1990) 2, 97-122, 97.

⁶ ...quod fieri non potest. *Institutie* VI, 1, 2.

⁷ Voor Calvin staat vast dat wie de uiterlijke gemeenschap van de Kerk eigener beweging verlaat niet is te verontschuldigen. *Institutie* IV, 1, 19. Calvin citeert daarbij Cyprianus: 'Hoewel in de Kerk onkruid en onreine vaten gezien worden, mogen wij ons niet afscheiden. Want de aarden vaten te verbreken komt alleen aan de Here toe.' In een van zijn brieven roept Calvin emotioneel uit: "Laten Gods engelen getuigen wie de echte scheurmakers zijn", Ganoczy, 279.

⁸ Calvin legt uit welk verschil Augustinus maakte tussen ketters en scheurmakers. Ketters bederven de zuiverheid van het geloof door hun valse leer, scheurmakers verscheuren de band der gemeenschap, zelfs bij gelijkheid van geloof (*Institutie* IV, 1, 5). Tot geen van beide groepen wil Calvin gerekend worden.

⁹ *Institutie* IV, 1, 10.

¹⁰ J. Calvin, 'Smeekschrift aan keizer Karel V en op de Rijksdag te Spiers vergaderde vorsten over de noodzakelijkheid van de reformatie der kerk', in: D.J. de Groot (ed.), *Johannes Calvin, Bloemlezing uit zijn werk*, Utrecht 1953, 39-65.

¹¹ J. Calvin, 'Antwoord op de brief van Sadolet, September 1539', in: D.J. de Groot (ed.), *Johannes Calvin, Bloemlezing uit zijn werk*, Utrecht 1953, 8-38.

¹² Maar Wittenberg (Melancthon) en Zürich (Bullinger) voelden er niet voor. In zijn brief van Juli 1552 aan Cranmer noemt Calvin het "most of all desired", om een vergadering bijeen te roepen "of the most eminent men of learning from all the various Churches which have embraced the pure doctrine of the gospel", maar hij erkent, dat het weinig "likely is to be attained". R.J. Clements and Lorna Levant (ed.), 'John Calvin to the Archbishop Thomas Cranmer of Canterbury d.d. July 1552', in: *Renaissance Letters, Revelations of a world reborn*, New York University Press 1976, 235-236. R. Newton Flew and R.E. Davies (ed.), *The Catholicism of Protestantism being a report presented to His Grace the Archbishop of Canterbury by a group of Free Churchmen*, Westport 1981.

¹³ E.-M. Faber, *Calvin and the unity of the Church*, http://www.calvin.org/media/pdf/theo/Faber_EinheitKirche_E.pdf.

¹⁴ J.T. McNeill, 'Calvin and episcopacy', in: *The Presbyterian Tribune* 66 (1942), 14-26.

¹⁵ "Het voorwendsel van de opvolging is ijdel, indien de nakomelingen niet de waarheid van Christus, die ze door de hand van hun vaders ontvangen hebben ongeschonden en onbedorven bewaren en daarin voortdurend blijven", *Institutie* IV, 2, 2.

---

¹⁶ We mogen volgens Calvijn niet om een of ander klein verschil lichtvaardig de kerk verlaten *Institutie* IV,1,12. Katharen, Donatisten en Wederdopers schijnen soms te denken, dat zij verder gevorderd zijn dan anderen. Als ze zien dat het evangelie geen vrucht draagt, bij wie de verkondiging gehoord hebben, dan oordelen zij meteen dat daar geen kerk is. *Institutie* IV,1,13.

Antwoord aan Bodar door Margriet Gosker

Geplaatst: 06 maart 2009 08:30, laatste wijziging: 06 maart 2009 08:42

door Margriet Gosker in Nederlands dagblad

Karel Houben

Calvijn heeft de splijting van de kerk bevorderd, stelde Antoine Bodar deze week op een debatavond in Nijmegen over 'de katholieke Calvijn'. Dr. Margriet Gosker dient hem van replek. Zij is predikant in het 'roomse' Venlo.

Goede broeder Antoine Bodar, ik woon in Limburg, waar in 2007 uitvoerig de heiligverklaring van Karel Houben uit Munstergeleen werd gevierd. „Het is een signaal uit de hemel om dezelfde weg te gaan die deze heilige mens ons is voorgegaan“, zei onze Limburgse bisschop Franz Wiertz bij die gelegenheid. Nu dacht ik juist dat de oecumenische toenadering ons als protestanten had geleerd, dat het nog niet zo kwaad is eens wat extra aandacht te schenken aan een inspirerende gelovige, en nu gaat u ons vertellen dat een jaartje Calvijnviering niet zou mogen?

Ik geef het toe: Calvijn zelf zou u ogenblikkelijk gelijk geven. Hij sprak bijna nooit over zichzelf. Maar ik ben een gelijkhebberige protestant en ik geef grif toe dat ik graag gelijk krijg als ik het ook heb. En als het gaat over Johannes Calvijn als man van de kerk dan durf ik wel te zeggen dat hij niet onderdoet voor menige paus. Calvijn was beslist geen scheurmaker, maar een voluit katholiek en oecumenisch theoloog, die vóór alles de eenheid van de kerk wilde dienen. Er

---

zijn inmiddels heel wat publicaties verschenen onder de veelzeggende titel 'Calvinus Oecumenicus'. Met oecumene bedoel ik geen soft sausje in de trant van: iedereen even lief en alle katjes grijs! En ook niet tot elke prijs. Daar is Calvijn de man niet naar. Maar hij streefde wel met al zijn kracht naar de eenheid van de kerken. Aanvankelijk hoopte hij echt op een reformatie van de eigen katholieke kerk van zijn dagen.

En waarom is de kerk van Christus volgens Calvijn katholiek? „Omdat men geen twee of drie kerken kan vinden, zonder dat Christus wordt verscheurd, en dat kan niet.”

U zegt dat Calvijn de splijting heeft bevorderd. Maar dat is op zijn minst een eenzijdige uitspraak. Calvijn zelf heeft die beschuldiging altijd ferm van de hand gewezen. In zijn ogen was Rome zelf sektarisch - door zich af te wenden van Gods Woord en Christus te loochenen als enige Middelaar en het enige Hoofd van de ware Kerk. Zou u niet op zijn minst moeten toegeven dat Rome door haar reactie op de reformatoren (Trente) ook een zware schuld op zich geladen heeft?

Calvijn spreekt in zijn Institutie over de ware kerk, waarmee de eenheid onderhouden moet worden, want: „zij is de moeder van alle vromen”. Waar de verkondiging van Gods Woord met eerbied wordt gehoord en de sacramenten niet verwaarloosd worden, daar ziet men de kerk. Niemand mag haar gezag verachten. Niemand mag de eenheid met haar verbreken en van haar afvallen. Want zij is de pijler en het fundament van de waarheid en het Huis Gods. Wie afvalt van de Kerk verloochent volgens Calvijn niet alleen God, maar ook Christus. Zijn dat woorden van een kerkbreker?

Hoofd van de kerk

De eenheid van de kerk fundeerde Calvijn in Christus als het enige Hoofd van de kerk. Van daaruit werkte hij volhardend aan de zichtbare eenheid van alle reformatorische kerken die met deze grondslag instemden. Daarbij was de gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift essentieel. Aan de eenheid die Calvijn nastreefde, lag de goddelijke drie-eenheid ten grondslag en Christus als onze enige Zaligmaker door genade alleen. Was het pauselijk ambt inderdaad hét breekpunt, zoals u beweert? Nee. Ook het bisschopsambt was voor Calvijn zeker geen breekpunt voor de eenheid. Waar hij zich tegen afzette, was de manier waarop het pausdom en het bisschoppelijk ambt in zijn dagen functioneerden. Ook zette hij zich af tegen de gedachte dat het bisschopsambt gefundeerd zou zijn in de apostolische successie. En verder had hij weinig op met protestantse vrijdenkers, die de eenheid van de kerk lieten schieten. Het meest aangrijpende deel van uw betoog was voor mij uw warme pleidooi voor de eenheid van de kerk als de opdracht van onze Heer. Als u ons verwijt dat wij als protestanten die eenheid hebben verzaakt en verloren, dan geef ik u dat toe en dan sta ik met beschaamde kaken. Maar ik voeg er wel aan toe dat dit een schuld en een last is van heel de kerk van Christus en dat dit verwijt niet eenzijdig aan ons als protestanten gericht kan worden en ook zeker niet aan het adres van de voluit katholieke en op eenheid bedachte Johannes Calvijn.

Voor meer informatie: www.nd.nl/calvijn

‘Claim niet dat u dé Katholieke Kerk bent’

Ned. Dagblad, geplaatst: 03 maart 2009 22:45,

Laatste wijziging: 04 maart 2009 07:30 door onze redacteur Wim Houtman

„Het gaat om samen zoeken naar de ene kerk”, zei de rooms-katholieke priester Antoine Bodar gisteravond in Nijmegen tijdens het eerste van vier Calvindebatafonden. Later deze maand, op 17, 23 en 31 maart, volgen nog Calvinbijeenkomsten in Rotterdam, Groningen en Enschede.

NIJMEGEN – Hoe katholiek was Calvin? Hoe katholiek zijn de verdeelde protestanten? Vragen genoeg op een debatavond in Nijmegen gisteren.

„Geef niet hoor, ik ben gewend in de verdediging te moeten”, zei de rooms-katholieke priester Antoine Bodar gisteravond. Het debat over ‘de katholieke Calvin’ in Nijmegen begon een beetje als drie-tegen-een, toen Bodar gezegd had dat hij niet begreep dat protestanten zo vaak bij verschil van mening maar weer een eigen kerk of kerkje beginnen. Op een uitdagende, licht plagerige toon was zijn oproep: protestanten, kom op, wees niet langer zo „balsturig” en „gelijkhebberig” en keer terug in de Moederkerk. Daar hadden drie protestantse sprekers – de hoogleraren A. Baars (christelijk-gereformeerd) en E. Meijering (remonstrants) en predikante M. Gosker (protestants) – weinig oren naar.

„U mag niet claimen dat u dé Katholieke Kerk bent”, zei Gosker. „Dat zijn wij net zo goed. Door de breuk zijn we in denominaties terechtgekomen.” Meijering vond het zelfs prima dat er veel kerken bestaan. „Als ze maar een goede verstandhouding hebben. Dan kan iedereen naar de kerk gaan waar hij of zij zich thuisvoelt.” Maar debatleider Herman Selderhuis nam de handschoen van Bodar op. „Als Calvin zo’n katholiek theoloog was”, vroeg hij aan de protestantse sprekers, „waarom zit u dan niet samen in één kerk?” Waarop Gosker erkende dat de grote verdeeldheid onder protestanten „een zonde voor God en voor Christus is” Calvin spande zich voor eenheid in, zei Baars, en dat is voor Nederlandse calvinisten vandaag een „onthullende spiegel”.

Gisteravond vond het eerste van vier debatten plaats in het kader van het Calvinjaar, georganiseerd door het *Nederlands Dagblad*, het *Reformatorisch Dagblad* en het Instituut voor Reformatieonderzoek. Baars en Gosker noemden Calvin een „voluit katholiek” theoloog, in zijn opkomen voor de „universele waarheid” waarop de „universele kerk” is gefundeerd. „Calvin was geen scheurmaker”, zei Gosker. „Hij vond omgekeerd de Rooms-Katholieke Kerk sektarisch, omdat die zich afkeerde van Gods Woord en Christus loochende als enige Middelaar.” Volgens Baars gelden de verschillen die Calvin met de Rooms-Katholieke Kerk aanwees – Schrift & traditie, rechtvaardiging, kerkleer en sacramenten – vandaag nog steeds. Bodar liet merken dat volgens hem Luther en Calvin vandaag niet meer uit de Rooms-Katholieke Kerk zouden stappen, zoals die er nu uitziet. Baars: „Ik geloof daar niets van.” Meijering betreurde dat de Calvinherdenking gisteravond uitliep op een bespreking van de traditionele verschillen katholiek-protestant. „Vandaag gaat het toch om heel andere vragen. Is christen-zijn een kwestie van moraal, of leven voor het aangezicht van een genadig God?” Bodar nuanceerde zijn ‘terugkeerooproep’ later. „Het gaat om samen zoeken naar de ene kerk.” Hij kreeg wijn van Selderhuis, die van een rooms-katholieke theoloog ooit gehoord had: „Na twee flessen wijn merk je nauwelijks nog verschillen”.

